

Aan
De Gemeenteraad

Datum
5 juli 2023

Van
De Rekenkamer

Bijlagen
5

Onderwerp
Onderzoeksrapport 'Evaluatie referendum'

Geachte raads- en commissieleden,

De Rekenkamer biedt u hierbij haar onderzoeksrapportage en de bestuurlijke nota 'Evaluatie referendum' aan.

Het onderzoek is uitgevoerd door Necker van Naem, in opdracht van de Rekenkamer Zoetermeer en op verzoek van de gemeenteraad.

Na afronding van het rapport heeft de Rekenkamer dit, samen met haar bestuurlijke nota, voorgelegd aan het college voor een bestuurlijke reactie. Gezien de bijzondere verantwoordelijkheden op dit onderwerp voor de burgemeester en de raad, is ook aan deze gremia een (bestuurlijke) reactie gevraagd. U treft de drie reacties bijgaand aan. Naar de mening van het Seniorenconvent biedt het evaluatierapport van Necker van Naem voldoende houvast als onderbouwing voor een debat over de aanbevelingen van de Rekenkamer.

De Rekenkamer dankt het college, de burgemeester en het Seniorenconvent voor hun reactie.

Hoewel het voor de Rekenkamer niet gebruikelijk is om ná de bestuurlijke reactie nog een nawoord te doen, voelt de Rekenkamer in dit geval toch de behoefte om op enkele punten kort te reageren. Achtereenvolgens komen de verwerking van het ambtelijk wederhoor, de suggestie van een themabijeenkomst en de mogelijkheid van een vaste referendumcommissie aan de orde.

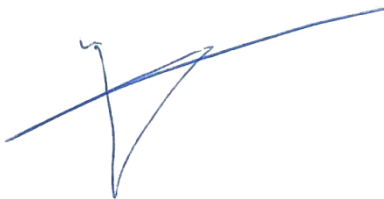
In het onderzoek bleek dat het referendumproces door de diverse betrokkenen op een verschillende, op onderdelen zelfs een elkaar tegensprekende, wijze is ervaren. Ook in het ambtelijke wederhoor bleek dat de gebeurtenissen vanuit verschillende perspectieven zijn gezien. Op een aantal punten waarover geen eenduidigheid bestond, hebben de onderzoekers een keuze moeten maken. Naar het oordeel van de Rekenkamer hebben zij dat zorgvuldig gedaan. In een aantal gevallen hebben de onderzoekers naar aanleiding van het ambtelijke wederhoor hun overwegingen echter niet of onvoldoende helder aan de betrokkenen teruggekoppeld. De Rekenkamer heeft in retrospectief onvoldoende aangedrongen op verduidelijking. De Rekenkamer betreurt deze tekortkoming in het proces, die overigens niet afdoet aan de inhoud van het rapport of aan de conclusies en aanbevelingen die op basis van het onderzoek zijn geformuleerd.

De Rekenkamer kreeg de goede suggestie om, voorafgaand aan de politieke behandeling in de raad(scommissie), een themabijeenkomst te organiseren over het referendum. In zijn bestuurlijke reactie geeft de burgemeester alvast een voorzet voor de invulling van een dergelijke bijeenkomst, met de vraag of, en met welke handvatten, het referendum een passende aanvulling is op de representatieve democratie. Deze prealabele vraag naar de meerwaarde van het instrument referendum verdient inderdaad afzonderlijke aandacht. Daarbij ligt het naar de mening van de Rekenkamer voor de hand om het instrument referendum te bezien in samenhang met het gemeentelijke participatiebeleid. Vanuit bestuurstechnisch oogpunt geeft dat uiteraard complicaties, maar bij participatie staat de optimale betrokkenheid van de inwoner voorop. De samenhang zou vanuit het perspectief van de inwoner moeten worden bekeken. Hoe één en ander binnen het gemeentelijk systeem is georganiseerd, is voor de inwoner niet van belang.

In aansluiting op het voorgaande punt wil de Rekenkamer graag het nut van een vaste referendumcommissie voor het voetlicht brengen. Als de raad kiest voor het handhaven van het instrument referendum, hoort een vaste referendumcommissie daar wat de Rekenkamer betreft bij. Een onafhankelijke commissie van deskundigen, die serieus wordt genomen en die boven de politiek staat, kan ervoor zorgen dat in voorkomende gevallen het proces rondom een referendum soepel verloopt. Daarmee wint ook het instrument zelf aan kracht. Een referendum betreft vaak een politiek heikele kwestie. Aan een onafhankelijke referendumcommissie is het – en moet ook de ruimte worden gegeven – om het referendum buiten partijpolitiek vaarwater te houden. De Rekenkamer is van mening dat diverse pijnpunten die naar boven kwamen in dit onderzoek en die aanleiding hebben gegeven tot verschillende aanbevelingen, voortkomen uit het ad hoc moeten instellen van een referendumcommissie. Een vaste referendumcommissie zal een groot deel van de tijd een ‘slapende’ commissie zijn, in diverse andere gemeenten¹ blijkt dit echter geen knelpunt te zijn. Juist omdat een referendum niet vaak voorkomt, is het evenmin bezwaarlijk leden te benoemen die zitting hebben in meerdere referendumcommissies. Zoetermeer kan in dat geval profiteren van ervaringen die in andere gemeenten worden opgedaan.

In overleg met het presidium zal een datum worden vastgesteld waarop het onderzoek in een themabijeenkomst en in de raadscommissie zal worden behandeld.

Met vriendelijke groet,
De voorzitter van de rekenkamercommissie,



Marko Bos

¹ Onder andere de gemeenten Capelle aan den IJssel, Haarlem en Houten hebben een vaste referendumcommissie.